

Суспільне регулювання банківської діяльності

Сергій Володимирович Онікієнко,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» (м. Київ),
кандидат економічних наук

Анотація. Досліджується існуючий стан організації банківського регулювання і нагляду та пропонується суспільноорієнтована концепція банківського регулювання. Банківське регулювання розглядається в контексті потенційних агентських проблем на всіх рівнях взаємодії суб'єктів і об'єктів регулювання. Окрема увага приділяється питанням взаємодії інститутів регулювання і нагляду з іншими суспільно-політичними інститутами в рамках соціальної інфраструктури.

Ключові слова: банківське регулювання, регулятивна політика, агентські проблеми, корупція, інфраструктура взаємодія, цілі регулювання.

Здебільшого банківське регулювання розглядають як суто технічну діяльність, яка за своєю природою стосується балансування і узгоджень щодо операцій із власним капіталом. З такого технічного погляду банківське регулювання і нагляд включають у себе визначення та розрахунок величини власного капіталу та інших нормативних показників, установлення тривалості періоду прострочення, по закінченні якого кредит визнається сумнівним або безнадійним, та інші схожі питання. З цього погляду наше дослідження мало б фокусуватися на тому, які регулятивні показники та нормативи спрацьовують найкраще. Проте такий суто технічний підхід, на нашу думку, мало чим може допомогти при дослідженні ролі банківського регулювання та нагляду в більш широкому політико-економічному контексті, який дає змогу дослідити як вплив державних принципів та інститутів на вибір політики, так і наслідки реалізації цих рішень.

Рис. 1 є графічною ілюстрацією запропонованої нами розширеної концепції банківського регулювання і нагляду, яка відображає послідовність виникаючих взаємопов'язаних агентських проблем у рамках цілісного комплексу політичних, юридичних, культурних і технологічних факторів, що впливають на діяльність банків.

Кожен рівень запропонованої нами схеми відображає потенціальну проблему типу «принципал – агент», що відображає конфлікт інтересів учасників угоди, за якою одна особа (принципал) доручає іншій (агентові) виконати певне завдання; агент може вести себе опортуністично й у своїй діяльності віддавати перевагу власним інтересам, користуючись асиметричністю інформації. Наприклад, у разі кредитування, де банк виступає в ролі принципала, а позичальник у ролі агента, перед банком завжди постає проблема переконати позичальника поводитися відповідально та обслуговувати боргові зобов'язання [1]. Інформаційна асиметрія, – сутність якої полягає в тому, що позичальник набагато краще розуміється на таких речах, як функціонування власного бізнесу, власних очікуваннях і цілях, ніж банк, – ускладнює

цю проблему і призводить до урізноманітнення таких характеристик позики, як вимоги до забезпечення, строки погашення позики та ін.

Подібні агентські проблеми виникають і на наступному рівні, де органи банківського регулювання і нагляду, що мають у своєму розпорядженні неповну інформацію про банки, намагаються розробити правила і запровадити процедури, що мають змусити банки діяти належним чином. На цьому ж рівні традиційні проблеми корпоративного управління обтяжують нагляд за банками: інформаційна асиметрія ускладнює реалізацію моніторингу і контролю з боку таких суб'єктів ринку, як вкладники, акціонери, інші кредитори та рейтингові агентства.

Серія агентських проблем продовжується на наступному рівні, де «політики», включаючи керівництво всіх гілок влади, намагаються віднайти можливості впливу на банківських регуляторів. Як регулятори стикаються з агентськими проблемами в контрольованих ними банках, так і політики стикаються з подібними проблемами в процесі контролю регуляторів. Регулятори мають незрівнянно більше інформації про діяльність банків, регуляторну політику та засоби впливу на них, ніж політики, що значним чином ускладнює контроль за діяльністю органів регулювання і нагляду з боку політиків.

На найвищому рівні послідовності агентських проблем лежить найскладніша – яким чином суспільство може змусити політиків діяти в інтересах суспільства? Інколи діяльність політиків умотивовується думкою про служіння інтересам суспільства (точка зору «суспільної зацікавленості»), а інколи політики діють в інтересах власного добробуту на шкоду інтересам суспільства (точка зору «приватного інтересу»). Здатність суспільства моніторити та контролювати політиків має вирішальний вплив на вибір і реалізацію практики контролю й нагляду за банківською діяльністю і, таким чином, за функціонуванням банків та економічним процвітанням.

Поза межами комплексу агентських проблем (прямі вертикальні лінії спрямовані вниз) система банківського регулювання і нагляду ще більш

ускладнюється з огляду на можливі прояви корупції в разі, коли впливові особи намагаються впливати на потоки суспільних заощаджень (вертикальні вказівні стрілки). Банкіри можуть намагатися вплинути на органи регулювання і нагляду, пропонуючи їхнім працівникам додатковий оплачуваний приробіток або інші винагороди. Найбільш поширеними є випадки, коли банки намагаються купити вплив політиків, які, у свою чергу, можуть вплинути на органи регулювання і нагляду [2]. Такі напрямки взаємодії корупційного характеру показано на *рис. 1* вертикально спрямованими кривими, що йдуть від банків до політиків і до органів регулювання й нагляду.

Проте, на нашу думку, найбільш підступною є системна корупція, яка виникає в разі, коли політики намагаються використати свій вплив для підтримки або розширення своїх політичних позицій. Це має

місце тоді, коли вони схилиють банкірів або змовляються з ними на предмет надання преференцій у кредитуванні лише позичальникам, що підтримують правлячу партію, або обмежуючи доступ лише тими, хто погодиться на гру за нав'язаними правилами та ін., що й проілюстровано на рисунку кривою, спрямованою вниз від політиків, до банків. З іншого боку, і позичальники можуть намагатися вплинути на політиків, вимагаючи від них лобіювання таких змін у політиці регулювання і нагляду за банківською діяльністю, упровадження яких піде на користь виключно зацікавленим у цьому лобіюванні позичальникам. Хоча обтяження базового опису системи агентських проблем значно ускладнює *рис. 1*, проте, на нашу думку, ми не в змозі здійснювати повноцінний аналіз політики банківського регулювання без урахування приватних інтересів тих, хто встановлює і впроваджує політичний курс країни.

Економіко-правове середовище

Рівень демократичності, політичний /державний устрій

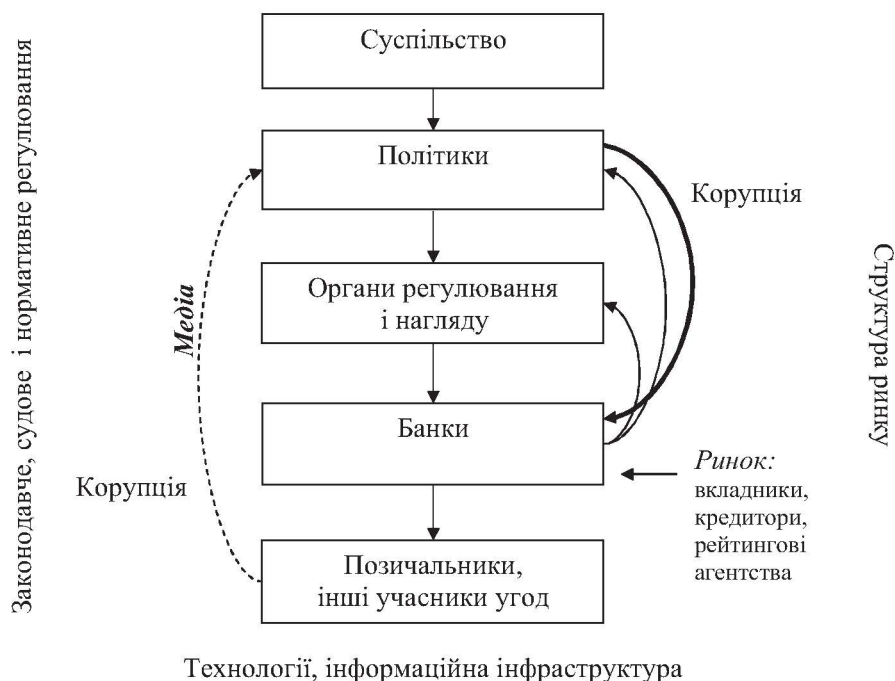

Рис. 1. Система банківського регулювання

На *рис. 1* ми схематично зобразили структурну багаторівневу схему взаємодії варіантів відносин типу «принципал – агент» і політичних зв'язків у широкому колі суспільних інститутів. Банки є невід'ємною складовою державного суспільного устрою. Наприклад, наявність і якість стримуючих й урівноважуючих сил в управлінні впливає на те, до якої міри державні діячі можуть діяти у власних інтересах або ж в інтересах суспільства. Сила і незалежність як судових, так і правових інститутів визначають рівень корумпованості, ту межу, до якої процесуальні норми і положення дійсно виконуються, та здатність приватних учасників ринку здійснювати корпоративний контроль над банками.

Незалежні та діяльні засоби масової інформації можуть відігравати ключову роль у моніторингу корупції і розслідуванні послідовності можливих агентських проблем, що знайшли своє відображення на рисунку. З іншого боку, рівень розвитку інформаційних технологій також впливає на ширину інформаційного потоку, що стосується як окремих банків, так і банківської діяльності загалом, і, таким чином, може вплинути на рівень пильності контролю за банками як з боку офіційних органів, так і приватних осіб.

Отже, ми вважаємо за недоцільний вузький суто технічний підхід і натомість пропонуємо ширший, більш комплексний суспільноорієнтований підхід

до політики банківського регулювання. Як фізичні, так і юридичні особи зацікавлені в нагляді і регулюванні за банківською діяльністю, оскільки ці напрями діяльності визначають, хто отримає доступ до використання заощаджень суспільства, а хто – ні, хто започаткує новий бізнес, а хто не зможе зреалізувати свої підприємницькі ініціативи, хто збереже свій політичний вплив і економічну могутність, а хто ніколи (або ж уже ніколи) не досягне успіху в підприємництві і/або політиці. З огляду на це впливові люди завжди будуть намагатися впли-

нути на політиків, органи нагляду і регулювання з метою задоволення своїх егоїстичних інтересів. Їх здатність маніпулювати правилами банківської гри залежить значною мірою від політичних, юридичних і культурних інститутів держави. Такий підхід дає нам змогу зробити висновок, що для того, щоб банківська система працювала на добробут суспільства, країна потребує таких державних і суспільно-політичних інститутів, які «зобов'язують» своїх посадових осіб діяти на суспільне благо, а не на благо урядовців або банкірів.

Список використаної літератури

1. Berger Allen, and Gregory Udell. Small Business Credit Availability and Relationship Lending: The Importance of Bank Organizational Structure // *Economic Journal*. – 2002. – № 112 (477). – P. 32–53.
2. Wallis John. The Concept of Systematic Corruption in Financial History / Edward L. Glaeser and Claudia Goldin, eds. // *Corruption and Reforms*. – Chicago: University of Chicago Press, 2004.

Summary. The present state of banking regulation and supervision organization is investigated and socially oriented conception of banking regulation is proposed. Banking regulation is examined in the context of potential agent's problems at all levels of regulation subjects and objects cooperation. Special attention is paid to the problems of cooperation between regulation institutions and other socio-political institutions in the frame of social infrastructure.

Keywords: banking regulation, regulatory policy, agent's problems, infrastructure cooperation, regulation purposes.